Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
MELCHIOR WATHELET
17 päivänä maaliskuuta 2016[1]

Asia C-567/14

Genentech Inc.
vastaan
Hoechst GmbH, aiemmin Hoechst AG, ja
Sanofi-Aventis Deutschland GmbH

(Ennakkoratkaisupyyntö – Cour d'appel de Paris (Pariisin ylioikeus, Ranska))

Ennakkoratkaisupyyntö — Välitystuomion kumoamista koskeva kanne — Kilpailu — SEUT 101 artikla — Kartelli — Patentteja koskeva käyttölupasopimus, johon ei liity yksinoikeutta — Patenttien mitätöinti — Patenttia ei ole loukattu — Vaikutukset — Velvollisuus maksaa lupamaksu

I Johdanto

1. Käsiteltävä ennakkoratkaisupyyntö koskee SEUT 101 artiklan tulkintaa. Cour d'appel de Paris (Pariisin ylioikeus, Ranska) pohtii tarkemmin ottaen kysymystä siitä, onko tämä artikla esteenä sille, että patentteja koskevan käyttölupasopimuksen saajalle asetetaan velvollisuus maksaa lupamaksuja koko sopimuksen voimassaolon ajan sopimuksen irtisanomiseen saakka, vaikka lisensoitua patenttia tai lisensoituja patentteja ei olisi loukattu tai vaikka lisensoitu patentti tai lisensoidut patentit olisi mitätöity.

2. Ennakkoratkaisupyyntö on esitetty välitystuomion kumoamista koskevan kanteen yhteydessä, ja vastapuolina ovat Delawaren (Yhdysvallat) oikeuden mukaan perustettu yhtiö Genentech Inc. (jäljempänä Genentech) ja Saksan oikeuden mukaan perustetut yhtiöt Hoechst GmbH, aiemmin Hoechst AG (jäljempänä Hoechst), ja Sanofi-Aventis Deutschland GmbH (jäljempänä Sanofi-Aventis).

1 — Alkuperäinen kieli: ranska.

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

A *Unionin lainsäädäntö*

3. SEUT 101 artiklassa määrätään seuraavaa:

”1. Sisämarkkinoille soveltumattomia ja kiellettyjä ovat sellaiset yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset sekä yritysten yhdenmukaistetut menettelytavat, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua sisämarkkinoilla tai joista seuraa, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy sisämarkkinoilla, ja erityisesti sellaiset sopimukset, päätökset ja menettelytavat:

a) joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja;

b) joilla rajoitetaan tai valvotaan tuotantoa, markkinoita, teknistä kehitystä taikka investointeja;

c) joilla jaetaan markkinoita tai hankintalähteitä;

d) joiden mukaan eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin sovelletaan erilaisia ehtoja kauppakumppaneita epäedulliseen kilpailuasemaan asettavalla tavalla;

e) joiden mukaan sopimuksen syntymisen edellytykseksi asetetaan se, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen.

2. Tämän artiklan mukaan kielletyt sopimukset ja päätökset ovat mitättömiä.

3. Voidaan kuitenkin julistaa, että 1 kohdan määräykset eivät koske:

— yritysten välistä sopimusta tai yritysten välisten sopimusten ryhmää,

— yritysten yhteenliittymän päätöstä tai yritysten yhteenliittymien päätösten ryhmää,

— yhdenmukaistettua menettelytapaa tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmää,

joka osaltaan tehostaa tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistää teknistä tai taloudellista kehitystä jättäen kuluttajille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä:

a) asettamatta asianomaisille yrityksille rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi,

b) antamatta näille yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.”

B *Ranskan lainsäädäntö*

4. Siviiliprosessilain (code de procédure civile) 1518 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Kansainvälisessä välimiesmenettelyssä Ranskassa annetusta välitystuomiosta voidaan nostaa vain kumoamiskanne.”

5. Siviiliprosessilain 1520 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Kumoamiskanne voidaan nostaa ainoastaan:

1° jos välimiesoikeus on katsonut virheellisesti joko olevansa toimivaltainen tai että se ei ole toimivaltainen

2° jos välimiesoikeus on muodostettu virheellisesti

3° jos välimiesoikeus on ratkaissut asian noudattamatta sille annettua tehtävää

4° jos kontradiktatorista periaatetta ei ole noudatettu

5° jos tuomion tunnustaminen tai täytäntöönpano on kansainvälisen oikeusjärjestyksen perusteiden (ordre public international) vastaista.”

III Pääasian tosiseikat ja ennakkoratkaisukysymys

6. Saksan oikeuden mukaan perustettu yhtiö Behringwerke AG [2] (jäljempänä Behringwerke) antoi 6.8.1992 Genentechille maailmanlaajuisen käyttöluvan, johon ei liity yksinoikeutta (jäljempänä käyttölupasopimus) ja jonka kohteena oli ihmisen sytomegaloviruksen (HCMV) eukaryoottisten ekspressiojärjestelmien indusoija, jolla tehostettiin proteiinien valmistuksessa hyödynnettävää soluprosessia (jäljempänä indusoija). Tälle teknologialle oli myönnetty 22.4.1992 eurooppapatentti EP 0173 177 53 (jäljempänä patentti EP 177) ja Yhdysvalloissa 15.12.1998 ja 17.4.2001 kaksi eri patenttia (jäljempänä patentti US 522 ja patentti US 140). Euroopan patenttivirasto (EPO) mitätöi 12.1.1999 patentin EP 177.

7. Käyttölupasopimukseen sovellettiin Saksan lainsäädäntöä.

8. Käyttölupasopimuksen 3.1 kohdan mukaan vastikkeena oikeudesta käyttää indusoijaa Genentech sitoutui maksamaan

— käyttöluvan myöntämisestä 20 000 Saksan markan (DM) (noin 10 225 euron) kertamaksun

— tutkimustyön edistämiseksi 20 000 DM:n (noin 10 225 euron) vuosittaisen lupamaksun

— nk. ”juoksevan” lupamaksun, joka vastaa puolta prosenttia (0,5 %) ”lopputuotteiden” [3] myynnistä saatavista tuloista (jäljempänä juokseva lupamaksu).

9. Genentech maksoi kertamaksun ja vuosittaisen lupamaksun, mutta se ei maksanut koskaan juoksevaa lupamaksua.

10. Hoechst ja Sanofi-Aventis tiedustelivat 30.6.2008 Genentechiltä lopputuotteista, joissa patentoituja materiaaleja ja prosesseja oli hyödynnetty, minkä vuoksi niistä olisi pitänyt maksaa juoksevia lupamaksuja.

2 — Behringwerke luovutti oikeutensa sittemmin Hoechstille. Hoechstistä on heinäkuusta 2005 alkaen tullut sen osakepääoman kokonaisuudessaan omistavan Sanofi-Aventisin tytäryhtiö.

3 — Tämä käsite on määritelty käyttölupasopimuksessa tavaroiksi, ”joista voidaan käydä kauppaa ja jotka sisältävät lisensoidun tuotteen ja joita myydään sellaisessa muodossa, että niitä voidaan antaa potilaille hoitotarkoituksessa tai käyttää taudinmäärityksessä, ja joita ei ole ennen niiden käyttöä tarkoitettu tai saatettu markkinoille hyödynnettäväksi uudessa koostumuksessa tai uudelleen käsiteltäväksi ja joita ei ole tarkoitus pakata uudelleen tai joihin ei ole tarkoitus liittää uusia pakkausmerkintöjä”. Sopimuksen mukaan ”lisensoiduilla tuotteilla” tarkoitettiin ”materiaaleja (mukaan luettuna organismit), joiden valmistus, käyttö ja myynti loukkaisi, jollei tätä sopimusta olisi olemassa, yhtä tai useampaa voimassa olevaa patenttivaatimusta, jonka lisensoituihin patentteihin liittyvät oikeudet kattavat”.

11. Genentech ilmoitti Hoechstille ja Sanofi-Aventisille 27.8.2008 päivätyllä kirjeellään päätöksestään irtisanoa käyttölupasopimus kaksi kuukautta tämän jälkeen alkavin vaikutuksin.[4]

12. Hoechst ja Sanofi-Aventis katsoivat, että Genentech oli hyödyntänyt indusoijaa rekombinanttiproteiinien tuottamisessa valmistaakseen Rituxania®[5] ja muita lääkkeitä maksamatta kaikkien näiden lääkkeiden myyntiin perustuvia juoksevia lupamaksuja ja että Genentech oli siksi rikkonut käyttölupasopimusta. Ne tekivät 24.10.2008 käyttölupasopimuksen 11 kohdan välityslausekkeen perusteella pyynnön välimiesmenettelyn aloittamisesta Genentechiä vastaan Kansainvälisen kauppakamarin (ICC) välimiesoikeudessa. Pyyntö merkittiin rekisteriin asianumerolla 15900/JHN/GFG.

13. Hoechst ja Sanofi-Aventis nostivat 27.10.2008 United States District Court for the Eastern District of Texasissa (Yhdysvaltojen Itä-Texasin alueen tuomioistuin) patenttien US 522 ja US 140 loukkauskanteen Genentechiä ja Biogenia (aiemmin Biogen Idec) vastaan. Viimeksi mainitut olivat samana päivänä vaatineet näiden patenttien mitättömäksi toteamista United States District Court for the Northern District of Californiassa (Yhdysvaltojen Pohjois-Kalifornian alueen tuomioistuin).

14. Nämä kaksi kannetta yhdistettiin United States District Court for the Northern District of Californiassa (Yhdysvaltojen Pohjois-Kalifornian alueen tuomioistuin).

15. Viimeksi mainittu tuomioistuin päätti 11.3.2011 antamassaan tuomiossa pääasiallisesti, että kyseessä olleita patentteja ei ollut loukattu, ja se hylkäsi patenttien mitättömäksi toteamista koskevan kanteen siksi, että Genentech ei ollut onnistunut esittämään vaadittavaa näyttöä. United States Court of Appeals for the Federal Circuit (Yhdysvaltojen muutoksenhakutuomioistuin liittovaltion alueella) vahvisti tämän tuomion 22.3.2012, ja siitä tuli lainvoimainen.

16. Kolmannessa 5.9.2012 annetussa osatuomiossa (jäljempänä kolmas osatuomio)[6] osapuolten valitsema ainoa välimies totesi,[7] että Genentech oli valmistanut Rituxania® hyödyntämällä ”[patentilla EP 177] ja myöhemmin [patenteilla US 522 ja 140] jonkin aikaa syyttä tai syystä patentoitua indusoijaa”,[8] ja tällä perusteella välimies katsoi Genentechin olevan velvollinen maksamaan Hoechstille ja Sanofi-Aventisille juoksevat lupamaksut Rituxanin® ja tuotteiden, joilla on samat ominaisuudet, myynnistä.[9]

4 — Käyttölupasopimuksen 8.3 kohdassa määrättiin, että ”jos käyttöluvan saaja päättää lopettaa tällä sopimuksella luovutettujen käyttöoikeuksien hyödyntämisen, käyttöluvan saaja voi irtisanoa tämän sopimuksen ja sen nojalla luovutetut käyttöluvat ilmoittamalla siitä Behringwerkelle kahden (2) kuukauden irtisanomisajassa”.

5 — Rituxanin® vaikuttava aine on rituximabia. Tätä lääkettä on pidetty Yhdysvalloissa kaupan vuodesta 1998 lähtien kaupallisella nimikkeellä Rituxan® ja Euroopan unionissa nimikkeellä MabThera®. Genentechin sekä Hoechstin ja Sanofi-Aventisin vastauksista unionin tuomioistuimen esittämiin kirjallisiin kysymyksiin ilmenee, että käsiteltävässä asiassa kyseessä olevat välitystuomiot koskevat Rituxanin® maailmanlaajuista myyntiä, lääkkeen myynti kaupalliselle nimikkeellä MabThera® mukaan lukien.

6 — Kolmannen osatuomion alkuperäinen kieli on englanti. Genentech liitti asiakirja-aineistoon ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa ja unionin tuomioistuimessa ranskankielisen ”vapaamuotoisen” käännöksen, jota tässä ratkaisuehdotuksessa käytetään.

7 — Ks. kolmannen osatuomion 322–330 kohta.

8 — Ks. kolmannen osatuomion 326 kohta.

9 — Ks. kolmannen osatuomion 114 kohta.

17. Ainoa välimies totesi, että Genentech oli alun perin halunnut hyödyntää indusoijaa loukkaamatta patenttia,[10] minkä vuoksi oli tehty käyttölupasopimus. Ainoan välimiehen mukaan tästä seurasi se, että käyttölupasopimuksen kaupallinen tarkoitus[11] oli patenttien US 522 ja US 140 voimassaoloa koskevien riita-asioiden välttäminen käyttölupasopimuksen voimassaolon aikana.[12] Välimiehen mukaan ”tällainen aselepo ei voi[nut] kestää loputtomasti, koska toisen sopimuspuolen oli määrä irtisanoa [käyttölupasopimus] melko lyhyellä tähtäimellä”.[13]

18. Välimiehen mukaan patentin rekisteröimisen jälkeen Genentechin kaltainen käyttöluvan haltija saattoi käyttöluvan tämän patentin hyödyntämiseen saatuaan varmistaa asemansa, toisin kuin kolmas, jonka osalta kilpaileminen käyttöluvan saajan kanssa saattoi olla vähemmän houkuttelevaa. Ainoa välimies katsoi, että käyttölupasopimuksen mukaan patenttien rekisteröinti oli merkityksellinen seikka, jolla voitiin osoittaa kyseessä olevan käyttölupasopimuksen tekemisen kaupallinen syy, mutta kysymys patenttien voimassaolosta ei ollut merkityksellinen. Välimies totesi tässä yhteydessä, että – kuten Yhdysvalloissa vireillä olevat rinnakkaiset oikeudenkäynnit osoittavat – patentteja koskeva oikeusriita saattoi kestää vuosia ja että siitä saattoi aiheutua merkittäviä kustannuksia.[14] Genentechin kaltaisella yhtiöllä oli siten intressi tehdä tällainen sopimus.

19. Ainoa välimies kastoi tämän vuoksi, että käyttölupasopimuksen mukaisesti suoritettuja tai suoritettavia maksuja ei voitu vaatia takaisin ja että maksut oli maksettava edelleen siinäkin tapauksessa, että patentti mitätöidään tai että käyttölupasopimuksen saajan toimilla ei ole loukattu patentteja.[15] Koska käyttölupasopimuksen kaupallinen tarkoitus oli kaikkien patentteja koskevien riita-asioiden välttäminen, välimies katsoi, että vaikka patentti osoittautuisi mitättömäksi, käyttöluvan antajaa ei velvoiteta patenttia koskevan oikeudenkäynnin lopputuloksella maksamaan takaisin saamiaan lupamaksuja. Sillä ei myöskään vapauteta käyttöluvan saajaa velvollisuudestaan maksaa lupamaksut siinä tapauksessa, että käyttöluvan saaja ei Genentechin tavoin ole maksanut niitä.

20. Välimies katsoi näiden seikkojen perustella, että Genentechin oli maksettava käyttölupasopimuksen mukaisesti Hoechstille ja Sanofi-Aventisille juoksevat lupamaksut 15.12.1998 (patentin US 522 myöntämisajankohta) ja 28.10.2008 (käyttölupasopimuksen irtisanomisajankohta) välisenä aikana valmistetun Rituxanin® myynnistä.[16]

21. Lisäksi välimies määräsi Genentechin maksamaan Hoechstille ja Sanofi-Aventisille niille 9.6.2011–5.9.2012 välisenä aikana aiheutuneita asianajokuluja 391 420,36 euroa ja 293 565,27 Yhdysvaltain dollaria (USD) (noin 260 000 euroa).

22. Välimies totesi lopuksi, että päätös maksettavien lupamaksujen määrästä sekä välimiesmenettelystä aiheutuneista kuluista ja muista asianajokuluista tehdään lopullisessa välitystuomiossa.

10 — Ks. kolmannen osatuomion 299 kohta.

11 — Ainoa välimies katsoi, että käyttölupasopimukseen sovellettavan Saksan lainsäädännön mukaan sopimuksia on tulkittava sekä niiden määräysten että niiden syntyhistorian, systemaattisen asiayhteyden ja kaupallisen tarkoituksen perusteella (ks. vastaavasti kolmannen osatuomion 255 kohta). Välimies päätteli, että kaupallinen syy, jonka vuoksi sopimuspuolet tekivät käyttölupasopimuksen, oli se, että Behringwerkellä oli käyttölupasopimuksen tekemisen ajankohtana patentoitu keksintö (eli patentti EP 177), jota Genentech halusi hyödyntää kaupallisesti ilman riskiä patentin loukkaamisesta (ks. vastaavasti kolmannen osatuomion 258 kohta). Ainoan välimiehen mukaan kysymys patentin voimassaolosta ei Saksan lainsäädännön näkökulmasta ole merkityksellinen, koska lainsäädännössä annetaan käyttölupasopimusten yhteydessä sopimusperusteinen oikeus lupamaksujen saamiseen, vaikka kyseinen patentti lopulta mitätöitäisiin. Välimies katsoi, että henkilö saattoi Saksan lainsäädännön mukaan antaa käyttöluvan myös keksintöön, jota ei ole patentoitu tai jota ei voida patentoida (ks. vastaavasti kolmannen osatuomion 292 kohta).

12 — Ks. vastaavasti kolmannen osatuomion 307 kohta.

13 — Ks. kolmannen osatuomion 308 kohta.

14 — Ks. kolmannen osatuomion 313 kohta.

15 — Ks. kolmannen osatuomion 314 kohta.

16 — Ks. vastaavasti kolmannen osatuomion 161 kohta ja tuomiolauselman 1 kohta.

23. Ainoa välimies antoi 25.2.2013 lopullisen tuomion, jossa se määräsi Genentechin maksamaan Hoechstille vahingonkorvausta 108 322 850 euroa korkoineen, välimiesmenettelystä aiheutuneita kuluja 211 250 euroa ja asianajokuluja 634 649,88 euroa ja 555 907,23 USD (noin 490 778 euroa). [17]

24. Ainoa välimies totesi lopullisen tuomion 219 kohdassa Genentechin väittäneen välimiesmenettelyn myöhäisessä vaiheessa, että ”Hoechstin pyrkimyksellä tulkita [käyttölupasopimusta] siten, että se saattoi periä juoksevat lupamaksut siitä riippumatta, kuulu[ivatko] väitetysti lisensoidut tuotteet lisensoitujen patenttien piiriin vai eivät, rikottiin *Euroopan unionin kilpailulainsäädäntöä*”.

25. Ainoa välimies totesi tältä osin seuraavaa: ”Genentech ei [ole] täsmen[tänyt], *miten* [unionin kilpailulainsäädäntöä] loukat[taisiin], jos se häviäisi tämän välimiesmenettelyn. Käyttölupasopimuksia koskevassa Saksan lainsäädännössä sallitaan käyttölupasopimukset patentoimattoman taitotiedon hyödyntämiseksi ja tästä hyödyntämisestä perittävät lupamaksut. Tätä tosiseikkaa ei voida muuttaa vetoamalla – lisäperusteluja esittämättä – siihen, että tällä käyttölupasopimuksella rikottaisiin [unionin kilpailulainsäädäntöä]”. [18]

26. Genentech nosti siviiliprosessilain 1518 §:n ja 1520 §:n nojalla kumoamiskanteen kolmannesta osatuomiosta, lopullisesta tuomiosta ja lisäyksestä cour d’appel de Paris’ssa (Pariisin ylioikeus).

27. Mainittu ylioikeus hylkäsi 3.10.2013 antamallaan määräyksellä Genentechin vaatimuksen, jolla kolmannesta osatuomiosta, lopullisesta tuomiosta ja lisäyksestä nostetut kumoamiskanteet haluttiin yhdistää.

28. Mainittu ylioikeus pohtii kolmannen osatuomion kumoamista koskevan oikeudenkäynnin yhteydessä, onko käyttölupasopimus yhteensopiva SEUT 101 artiklan kanssa. Se toteaa ainoan välimiehen katsoneen, että käyttöluvan saaja oli sopimuksen voimassaolon aikana velvollinen maksamaan sopimuksessa määrätyt lupamaksut, vaikka patentti tai patentit olisi mitätöity taannehtivasti. Se pohtii, onko tällainen sopimus ristiriidassa SEUT 101 artiklan määräysten kanssa, koska siinä käyttöluvan saaja saatetaan ”kilpailullisesti epäsuotuisampaan asemaan” velvoittamalla tämä maksamaan lupamaksuja, joista on tullut perusteettomia sen jälkeen, kun patentti tai patentit, joihin myönnetyt oikeudet liittyvät, on mitätöity.

29. Tässä tilanteessa mainittu ylioikeus on lykännyt asian käsittelyä ja esittänyt unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Onko SEUT 101 artiklan määräyksiä tulkittava siten, että ne ovat esteenä sille, että patenttien mitätöinnin yhteydessä pannaan täytäntöön sellainen käyttölupasopimus, jonka mukaan käyttöluvan saajan on maksettava lupamaksuja siitä, että tämä ainoastaan käyttää käyttöluvan kohteena oleviin patentteihin liittyviä oikeuksia?”

30. Cour de cassation (kassaatiotuomioistuin, Ranska) jätti 18.11.2015 antamallaan määräyksellä tutkimatta Hoechstin ja Sanofi-Aventisin tekemän valituksen cour d’appel de Paris’n (Pariisin ylioikeus) 23.9.2014 tekemästä päätöksestä esittää ennakkoratkaisukysymys unionin tuomioistuimelle.

IV Asian käsittely unionin tuomioistuimessa

31. Tämä ennakkoratkaisupyyntö toimitettiin unionin tuomioistuimen kirjaamoon 9.12.2014. Kirjallisia huomautuksia ovat esittäneet Genentech, Hoechst ja Sanofi-Aventis, Ranskan, Espanjan ja Alankomaiden hallitukset sekä Euroopan komissio.

17 — Näitä korvaussummia ei muutettu 25.2.2013 annetulla päätöksellä ja lopullisen tuomion lisäyksellä (jäljempänä lisäys), joissa kyse oli niiden korkojen laskemisesta, jotka Genentechin oli maksettava Hoechstille.

18 — Ks. lopullisen tuomion 222 kohta.

32. Asianosaisia kehotettiin unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 61 artiklan 1 kohdan nojalla vastaamaan kirjallisesti unionin tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin. Ne vastasivat näihin kysymyksiin kirjallisesti 18.12.2015.

33. Genentech, Hoechst ja Sanofi-Aventis, Ranskan ja Espanjan hallitukset sekä komissio esittivät suullisia huomautuksia 20.1.2016 pidetyssä istunnossa.

V Asian tarkastelu

A *Tutkittavaksi ottaminen*

1. Esitetyn kysymyksen suhde pääasian riidan tosiseikkoihin

34. Hoechst ja Sanofi-Aventis sekä Ranskan hallitus katsovat, että ennakkoratkaisukysymys perustuu virheelliseen tosiseikkoja koskevaan olettamaan. Siinä on kyse käyttölupasopimuksen yhteensopivuudesta SEUT 101 artiklan kanssa ”*patenttien* mitätöimisen yhteydessä”,[19] mutta ainoastaan patentti EP 177 on mitätöity 12.1.1999 ja patentteja US 522 ja US 140 ei ole mitätöity.[20] Ennakkoratkaisukysymys jää vaille tarkoitusta, ja se pitäisi siksi jättää tutkimatta.

35. Se, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin viittaa esittämässään kysymyksessä ”patenttien” (monikossa) mitätöimiseen, vaikka ainoastaan yksi patenteista on mitätöity, ei nähdäkseni merkitse sitä, että ennakkoratkaisupyyntö perustuisi virheelliseen tosiseikkoja koskevaan olettamaan.

36. Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee nimittäin selvästi, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on täysin tietoinen siitä, että patentteja US 522 ja US 140 ei ole mitätöity.

37. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa ennakkoratkaisupyyntönsä toisella sivulla tältä osin, että käyttölupasopimuksen kattamalle teknologialle ”on myönnetty useita patentteja: 22.4.1992 myönnetty eurooppapatentti [EP 177], jonka Euroopan patenttivirasto *myöhemmin mitätöi* 12.1.1999, koska uutuutta koskeva edellytys ei täyttynyt, 15.12.1998 myönnetty patentti [US 520] ja 17.4.2001 myönnetty patentti [US 140].”[21] Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei viittaa millään tavalla patenttien US 522 ja US 140 mitätöintiin.

38. Lisäksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin viittaa ennakkoratkaisupyyntönsä kolmannella sivulla United States District Court for the Northern District of Californian (Yhdysvaltojen Pohjois-Kalifornian alueen tuomioistuin) 11.3.2011 antamaan tuomioon, jossa sen mukaan todettiin, ”ettei Rituxanilla® loukattu kyseessä olleita patentteja”. Tämä merkitsee sitä, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin oli tietoinen tästä tuomiosta, jolla myös patentteja US 522 ja US 140 vastaan nostettu mitätöimiskanne hylättiin.[22]

39. Vaikka ainoa välimies viittaa kolmannen osatuomion 193 ja 194 kohdassa siihen, että viimeksi mainittu tuomioistuin olisi mitätöinyt patentit US 522 ja US 140, tämä virhe ei sisälly enää lopulliseen tuomioon. Lopullisen tuomion 50 kohdassa ainoa välimies toteaa päinvastoin erittäin selkeästi, että Genentechin kanne, jolla vaadittiin patenttien US 522 ja US 140 mitätöimistä, oli hylätty.

19 — Kursivointi tässä.

20 — Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 6 kohta.

21 — Kursivointi tässä.

22 — Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 13–15 kohta.

40. Vaikka kolmatta osatuomiota, lopullista tuomiota ja lisäystä vastaan ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa vireille saatettua kolmea kumoamiskannetta ei ole yhdistetty,[23] unionin tuomioistuimen käytettävissä olevasta asiakirja-aineistosta ilmenee selvästi, että kolme kannetta liittyvät toisiinsa. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin itsekin käsittelee ennakkoratkaisupyynnössään näitä kolmea välitystuomiota tosiasiassa yhtenä ja samana kokonaisuutena.[24] On siksi selvää, että kyse ei ole virheellisestä tosiseikkoja koskevasta olettamasta.

41. Sillä, onko kyse väitetystä virheellisestä tosiseikkoja koskevasta olettamasta vai ei, ei joka tapauksessa ole mitään vaikutusta vastaukseen, jota jatkossa ehdotan ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämään kysymykseen, joka koskee erotuksetta sekä tilannetta, jossa patentti on mitätöity (käsiteltävässä asiassa patentti EP 177), että tilannetta, jossa patenttia ei ole loukattu (käsiteltävässä asiassa patentteja US 522 ja US 140).

42. Kuten komissio unionin tuomioistuimen esittämiin kirjallisiin kysymyksiin antamissaan vastauksissa on todennut, ”ainoa välimies katsoi kolmannessa osatuomiossa, että [käyttölupa]sopimuksen tarkoituksena ei ollut määrätä siitä, että lupamaksut maksetaan takaisin tai niitä ei vaadita, jos myöhemmin osoittautuu, että jotkut patentit ovat mitättömiä tai ettei joitain niistä ole loukattu. Saksan lainsäädännön ja sopimuspuolten neuvotteluhistorian näkökulmasta tarkasteltuna sopimuksen tarkoituksena oli suojella patentin tai patenttien hyödyntäjää eli Genentechiä patenttioikeudenkäynniltä, joka voi olla pitkä ja kallis. Tämän vuoksi sillä, että amerikkalaisia patentteja ei voida pitää mitättöminä eikä niitä voida katsoa loukatun, ei ole vaikutusta Genentechin velvollisuuteen maksaa lupamaksuja”.

2. Unionin tuomioistuimen mahdollisuus antaa hyödyllinen vastaus ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle

43. Hoechst ja Sanofi-Aventis sekä Ranskan hallitus katsovat, että unionin tuomioistuin ei voi antaa hyödyllistä vastausta ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle.

44. Ranskan hallitus toteaa tässä yhteydessä, että ennakkoratkaisupyynnössä ei täsmennetä niitä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, jotka ovat tarpeen, kun sovelletaan SEUT 101 artiklaa ja erityisesti [SEUT 101] artiklan 3 kohdan soveltamisesta teknologiansiirtosopimusten ryhmiin 27.4.2004 annettua komission asetusta (EY) N:o 772/2004,[25] kuten kyseessä olevien markkinoiden todellisia toimintaolosuhteita ja rakennetta, käyttölupasopimuksen luonnetta kilpailijoiden välisenä sopimuksena tai vastavuoroisena sopimuksena ja tähän sopimukseen sovellettavia Saksan lainsäädännön säännöksiä.

45. Nämä perustelut on nähdäkseni hylättävä, koska tuomion Ottung (320/87, EU:C:1989:195) mukaisesti katson, että SEUT 101 artiklan 1 ja 2 kohta eivät edellytä kolmannen osatuomion kumoamista.[26] SEUT 101 artiklan 3 kohtaa sovelletaan Ranskan hallituksen mainitsemissa poikkeusasetuksissa[27] teknologiansiirtosopimusten ryhmiin, joissa on mukana vain kaksi yritystä, ja niihin liittyviin yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, *jotka kuuluvat SEUT 101 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan*. Käsiteltävässä asiassa tilanne ei nähdäkseni ole tämä.

46. Jos unionin tuomioistuin ei ole ratkaisuehdotuksestani samaa mieltä, katson joka tapauksessa, ettei unionin tuomioistuimella ole käytettävissään riittäviä tietoja tällaisen tarkastelun tekemiseksi.

23 — Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 27 kohta.

24 — Ks. esimerkiksi Genentechin ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa esittämät vaatimukset, (jotka sisältyvät ennakkoratkaisupyyntöön ja) joissa vaaditaan kolmannen osatuomion, lopullisen tuomion ja lisäyksen kumoamista.

25 — EUVL L 123, s. 11.

26 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 84–97 kohta.

27 — Kaikkien kolmen kyseessä olevan asetuksen oikeudellinen perusta on [SEUT 101] artiklan 3 kohdan soveltamisesta sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin 2.3.1965 annettu neuvoston asetus N:o 19/65/ETY (EYVL 1965, 36 s. 533).

47. Niin kutsuttujen poikkeusasetusten soveltamista koskeva oikeudenkäyntiväite voitaisiin hyväksyä ainoastaan siinä tapauksessa, että unionin tuomioistuin ei ole ratkaisuehdotuksestani samaa mieltä.

3. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimivalta esittää kysymyksiä unionin tuomioistuimelle

48. Hoechst ja Sanofi-Aventis väittävät, että ennakkoratkaisupyyntöön ei ole mahdollista vastata rikkomatta Ranskan lainsäädäntöä, jossa kansainvälisten välitystuomioiden aineellisen kysymyksen ottaminen uudelleen käsiteltäväksi kielletään muulloin kuin silloin, kun kansainvälisen oikeusjärjestyksen perusteita on rikottu törkeästi. [28]

49. Silloin kun kyse ei ole tällaisesta (kartellin kaltaisesta) törkeästä rikkomisesta, Hoechst ja Sanofi-Aventis erottavat toisistaan tilanteen, jossa kysymystä yritysten välisen sopimuksen yhteensopivuudesta SEUT 101 artiklan kanssa ei ole kansainvälisessä välitystuomiossa käsitelty, tilanteen, jossa on olemassa vaara kilpailulainsäädännön tehokkaan vaikutuksen rajoittamisesta, ja tilanteen, jossa välitystuomiossa on käsitelty tätä kysymystä. Ne katsovat, että esillä olevaan ennakkoratkaisupyyntöön vastaaminen johtaisi käsiteltävässä asiassa kyseessä olevassa viimeksi mainitussa tilanteessa siihen, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ottaisi kolmannen osatuomion aineellisen kysymyksen käsiteltäväksi uudelleen, koska tämän kysymyksen kohteena oleva kumoamisperuste on esitetty välimiesmenettelyssä ja sitä on käsitelty siinä.

50. Muistutan tässä yhteydessä, että SEUT 267 artiklan mukaisessa unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten välisessä yhteistyössä yksinomaan kansallisen tuomioistuimen, jossa asia on vireillä ja joka vastaa annettavasta ratkaisusta, tehtävänä on sen käsiteltävänä olevan asian erityispiirteiden perusteella harkita, onko ennakkoratkaisu tarpeen asian ratkaisemiseksi ja onko sen unionin tuomioistuimelle esittämillä kysymyksillä merkitystä asian kannalta.

51. Jos kansallisten tuomioistuinten esittämät kysymykset koskevat unionin oikeuden säännöksen tulkintaa, unionin tuomioistuimen on siis periaatteessa vastattava kysymyksiin, ellei ole ilmeistä, että ennakkoratkaisupyynnöllä pyritään todellisuudessa saamaan unionin tuomioistuimelta ratkaisu näennäisen oikeudenkäyntiasian avulla taikka neuvoa-antava lausunto yleisluonteisista tai hypoteettisista kysymyksistä tai että unionin oikeuden tulkitsemisella ei ole mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävänä olevan asian tosiasioihin tai kohteeseen taikka että unionin tuomioistuimella ei ole tiedossaan niitä tosiseikkoja tai oikeudellisia seikkoja, jotka ovat tarpeen, jotta se voisi antaa hyödyllisen vastauksen sille esitettyihin kysymyksiin. [29]

52. Mielestäni ei ole mitään viitteitä siihen, että esitetty kysymys olisi hypoteettinen tai että unionin oikeuden tulkitsemisella ei olisi mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävänä olevan asian, joka koskee SEUT 101 artiklaa, tosiseikkoihin tai kohteeseen. Katson lisäksi, että unionin tuomioistuimella on tiedossaan tarvittavat tosiseikat ja oikeudelliset seikat, jotta se voi antaa hyödyllisen vastauksen sille esitettyyn kysymykseen.

53. Pelkkänä yleisenä huomautuksena totean, että Cour de cassation (kassaatiotuomioistuin) on jättänyt tutkimatta Hoechstin ja Sanofi-Aventisin tekemän valituksen ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen 23.9.2014 tekemästä päätöksestä, jolla käsiteltävänä oleva ennakkoratkaisukysymys päätettiin esittää unionin tuomioistuimelle.

54. Näin ollen katson, että ennakkoratkaisukysymys voidaan ottaa tutkittavaksi ja että siihen on syytä vastata.

28 — Ks. cour d'appel de Paris, 18.11.2004, Thalès, RG nro 2002/19606, s. 9; cour de cassation, ensimmäinen siviiliasiain jaosto, 4.6.2008, Cytec, nro 06-15.320, Bull. civ. I, nro 162, s. 4.

29 — Ks. määräys EBS Le Relais Nord-Pas-de-Calais (C-240/12, EU:C:2013:173, 12 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

B *Asiakysymys*

1. Kansainvälisten välitystuomioiden valvonnan laajuus suhteessa eurooppalaisen oikeusjärjestyksen perusteisiin

55. Ranskan hallitus muistuttaa kirjallisissa huomautuksissaan yhteisöjen tuomioistuimen katsoneen tuomion Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269) 32 kohdassa, että jäsenvaltioiden tuomioistuinten kansainvälisiin välitystuomioihin, joissa nousee esille unionin oikeuteen liittyviä kysymyksiä, kohdistama valvonta voi olla – ”tapauksesta riippuen eri laaju[ista]” – jäsenvaltioiden menettelyllisen itsemääräämisoikeutensa nojalla hyväksymistä säännöksistä riippuen. Ranskan hallitus vetoaa tältä pohjalta siihen, että Ranskan lainsäädännön säännökset, joiden mukaan ranskalaiset tuomioistuimet eivät voi käsitellä uudelleen kansainvälisten välitystuomioiden aineellista kysymystä ja joiden mukaan käsiteltävässä asiassa kyseessä olevan kaltaisesta kansainvälisestä välitystuomiosta nostettua kumoamiskannetta tarkastellessaan ne voivat tutkia vain kansainvälisen oikeusjärjestyksen perusteiden ”törkeää” rikkomista,[30] ovat unionin oikeudessa käyttöön otetun tehokkuusperiaatteen mukaisia.

56. Hoechst ja Sanofi-Aventis vetoavat siihen,[31] että vaikka yhteisöjen tuomioistuin katsoi asiassa Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269), että kansallisen tuomioistuimen, jonka käsiteltäväksi kansainvälisestä välitystuomiosta nostettu kumoamiskanne oli saatettu, oli hyväksyttävä SEUT 101 artiklan rikkomiseen perustuva kumoamiskanne noudattaen sovellettavia valtion sisäisiä menettelysääntöjä, nyt kyseessä olevissa Ranskan lainsäädännön menettelysäännöissä kielletään kansainvälisten välitystuomioiden aineellisen kysymyksen käsitteleminen uudelleen ja valvonta rajataan koskemaan vain ”törkeää” rikkomista.[32]

57. Hoechstin ja Sanofi-Aventisin mukaan on niin, että koska käyttölupasopimuksen mahdollista yhteensoveltumattomuutta SEUT 101 artiklan kanssa koskeva kysymys nostettiin esiin välimiesmenettelyssä ja sitä käsiteltiin siinä ja koska välimies hylkäsi sen, ennakkoratkaisukysymykseen ei ole mahdollista vastata ilman, että kolmannen osatuomion aineellinen kysymys käsiteltäisiin uudelleen. Esillä olevassa asiassa kyseessä olevan kaltainen käyttölupasopimus ei nimittäin voi olla SEUT 101 artiklassa tarkoitettu tarkoitukseen perustuva rajoitus, eikä se ei voi näin ollen merkitä SEUT 101 artiklan törkeää rikkomista.

58. Unionin oikeuden tehokkuusperiaatteen kanssa ovat nähdäkseni ristiriidassa sen kaltaiset kansainvälisten välitystuomioiden valvonnan laajuutta koskevat rajoitukset,[33] joihin Hoechst, Sanofi-Aventis ja Ranskan hallitus Ranskan lainsäädännön osalta vetoavat, eli se, että kansainvälisen oikeusjärjestyksen perusteiden rikkomisen on oltava törkeää, ja se, että kansainvälisen välitystuomion valvonta ei tällaisen rikkomisen osalta ole mahdollista sen jälkeen, kun oikeusjärjestyksen perusteisiin liittyvä kysymys on nostettu esiin välimiesoikeudessa ja sitä on käsitelty siinä.

30 — Ks. cour de cassation, ensimmäinen siviiliasiain jaosto, 4.6.2008, Cytec, nro 06-15.320, Bull. civ. I, nro 162, s. 4.

31 — Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 48 ja 49 kohta.

32 — Ks. cour d’appel de Paris, 18.11.2004, Thalès, RG nro 2002/19606, s. 9. Tämä ratkaisu on vahvistettu tuomiolla Cytec (Cour de cassation, ensimmäinen siviiliasiain jaosto, 4.6.2008, Cytec, nro 06-15.320, Bull. civ. I, nro 162, s. 4). Molemmissa asioissa oli kyse unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta.

33 — Koska siviiliprosessilain 1520 §:n mukaan kumoamiskanteen kohteena ovat Ranskassa annetut kansainväliset välitystuomiot, valvonta kohdistuu kansainväliseen välitystuomioon itsessään eikä sen taustalla olevaan välimiesmenettelyyn johtaneen välityslausekkeen sisältävään oikeudelliseen instrumenttiin eli tässä asiassa käyttölupasopimukseen. On totta, etteivät kansainväliset välitystuomiot ole yritysten välisiä sopimuksia SEUT 101 artiklassa tarkoitetulla tavalla, vaan kansainvälisten tuomioistuinten päätöksiä, jotka eivät liity minkään valtion oikeusjärjestelmään vaan kuuluvat kansainväliseen välitysjärjestelmään (ks. Cour de cassation, ensimmäinen siviiliasiain jaosto, 8.7.2015, Ryanair, nro 13-25.846, FR:CCASS:2015:C100797; ks. vastaavasti myös Cour de cassation, ensimmäinen siviiliasiain jaosto, 23.3.1994, Hilmarton Ltd, nro 92-15137, Bull. civ. I, nro 104, s. 79; Cour de cassation, ensimmäinen siviiliasiain jaosto, 29.6.2007, PT Putrabali Adyamulia, nro 05-18053, Bull. civ. I, nro 250). Tuomiosta Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269) ilmenee kuitenkin selkeästi, että kansainvälinen välitystuomio on kumottava silloin, kun siinä pannaan täytäntöön SEUT 101 artiklan vastainen yritysten välinen sopimus, vaikka tuomio itsessään ei ole yritysten välinen sopimus. Jos asia olisi toisin, sopimuspuolet kykenisivät irrottamaan kilpailunvastaiset sopimukset SEUT 101 artiklan soveltamisalasta sisällyttämällä niihin välityslausekkeita.

59. Kun on kyse kansainvälisten välitystuomioiden yhteensopivuutta unionin oikeuden kanssa sen kaltaista oikeusjärjestyksen perusteita koskevaa ehtoa soveltamalla toteutettavasta valvontajärjestelmästä, josta määrättiin tuomiossa Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269), – jossa nyt esillä olevan asian tavoin oli kyse kansainväliseen välitystuomioon kohdistetusta, ristiriitaan oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa perustuneesta kumoamiskanteesta – ja joka vahvistettiin tuomiossa Gazprom (C-536/13, EU:C:2015:316) – jossa oli kyse oikeusjärjestyksen perusteisiin liittyvän syyn perusteella riitautetun kansainvälisen välitystuomion tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevasta vaatimuksesta – on syytä palauttaa mieliin, että unionin tuomioistuimen mukaan ”sopimukseen perustuvat”[34] välimiesoikeudet eivät ole SEUT 267 artiklassa tarkoitetulla tavalla ”jäsenvaltioiden tuomioistuimia”. Ne eivät voi siksi esittää ennakkoratkaisukysymyksiä. SEUT 267 artiklassa tarkoitettujen jäsenvaltioiden tuomioistuinten tehtävänä on siten ennakkoratkaisukysymysjärjestelmää[35] tarvittaessa käyttäen tutkia (kansainvälisten tai muiden) välitystuomioiden yhteensopivuutta unionin oikeuden kanssa kumoamiskanteen,[36] täytäntöönpanomääräyksen[37] tai muun sellaisen oikeussuojakeinon tai valvontamuodon yhteydessä, josta säädetään sovellettavassa kansallisessa lainsäädännössä.

60. Kansainvälisten välitystuomioiden yhteensopivuutta unionin aineellisen oikeuden kanssa oikeusjärjestyksen perusteita koskevaa ehtoa soveltamalla toteutettavassa valvontajärjestelmässä valvontavelvollisuus asetetaan toisin sanoen pikemmin menettelyn loppuvaiheeseen eli jäsenvaltioiden tuomioistuimille kuin sen alkuvaiheeseen eli välimiesoikeuksille, oli kyse sitten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevasta kanteesta tai kumoamiskanteesta.[38]

61. Välimiesten tehtävänä on nimittäin kansainvälisessä kaupallisessa välimiesmenettelyssä tulkita ja soveltaa sopimuspuolia sitovaa sopimusta asianmukaisesti. Tätä tehtävää suorittaessaan välimiehet voivat luonnollisesti joutua soveltamaan unionin oikeutta, jos se on osa sopimukseen sovellettavaa lakia (lex contractus) tai välimiesmenettelyyn sovellettavaa lakia (lex arbitri). Eurooppalaisen oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvien normien noudattamisen valvominen kuuluu kuitenkin jäsenvaltioiden tuomioistuimille eikä välimiehille, oli kyse sitten kumoamiskanteesta tai tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevasta menettelystä.[39]

34 — Ks. tuomio Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, 34 kohta). Käytän tätä käsitettä tehdäkseni eron tiettyihin välimiesoikeuksiin, joiden unionin tuomioistuin on katsonut täyttävän oikeuskäytännössä ennakkoratkaisupyyntöjen esittämiselle asetetut ehdot (ks. tuomio Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta, C-377/13, EU:C:2014:1754 ja määräys Merck Canada, C-555/13, EU:C:2014:92). Tämän oikeuskäytännön perusteella voitaisiin ajatella, että välimiesoikeudet, joiden käsiteltäväksi asia on saatettu valtioiden ja toisten valtioiden kansalaisten välisten investointiriitojen ratkaisemiseksi tehdyn yleissopimuksen (ICSID) pohjalta, voisivat esittää ennakkoratkaisukysymyksiä unionin tuomioistuimelle. Ks. vastaavasti Basedow, J., “EU Law in International Arbitration: Referrals to the European Court of Justice”, *Journal of International Arbitration*, nide 32, 2015, s. 367, s. 376–381. Koska niiden investointeja koskevien välimiesmenettelyjen, joissa on kyse unionin oikeuden soveltamiseen liittyvistä kysymyksistä, määrä ja merkitys erityisesti valtiontukien alalla on nousussa, välimiesoikeuksien mahdollisuus esittää ennakkoratkaisupyyntöjä saattaisi edistää unionin oikeuden asianmukaista ja tehokasta tulkintaa.

35 — Ks. tuomio Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, 32, 33 ja 40 kohta). Ks. vastaavasti myös Högsta domstolenin (Korkein oikeus, Ruotsi) tuomio 17.6.2015 asiassa nro T 5767-13, Systembolaget v. The Absolute Company, 23 kohta.

36 — Tilanne on käsiteltävässä asiassa tämä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen osalta sekä tuomioon Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269) johtaneessa asiassa alankomaalaisten tuomioistuinten osalta.

37 — Liettualaisten tuomioistuinten osalta tilanne oli tämä tuomioon Gazprom (C-536/13, EU:C:2015:316) johtaneessa asiassa, jossa kyse oli siitä, oliko asianomainen kansainvälinen välitystuomio oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen anti-suit injunction ulkomaisten välitystuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta New Yorkissa 10.6.1958 tehdyn yleissopimuksen V artiklan 2 kappaleen a kohdassa tarkoitetulla tavalla (Yhdistyneiden kansakuntien sopimuskokoelma, nide 330, s. 3).

38 — On tietysti olemassa joitakin poikkeuksia, kuten erityisesti välimiesoikeuden sijaintipaikan (valtiollisen) tuomioistuimen puuttuminen asian käsittelyyn menettelyn alkuvaiheessa välimiesoikeutta tukevan tuomioistuimen ominaisuudessa. Näillä poikkeuksilla ei kuitenkaan pyritä varmistamaan unionin oikeuden noudattamista. Ks. vastaavasti tuomio Rich (C-190/89, EU:C:1991:319), jossa oli kyse välimiesoikeuden kokoonpanosta.

39 — Tilanne voi olla toinen investointeja koskevan kansainvälisen välimiesmenettelyn yhteydessä, jonka osalta tietyissä järjestelmissä, kuten ICSID-yleissopimuksen mukaisessa järjestelmässä, ei määrätä jäsenvaltioiden tuomioistuimille kuuluvasta mahdollisuudesta valvoa kansainvälisten välitystuomioiden yhteensopivuutta eurooppalaisten oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa (ks. erityisesti tämän yleissopimuksen 53 ja 54 artikla). Siltä osin kuin nämä ICSID-yleissopimuksen kaltaiset oikeudelliset järjestelmät sitovat jäsenvaltioita kolmansiin valtioihin nähden, ne kuuluvat SEUT 351 artiklan soveltamisalaan. Kansainvälisen välimiesjärjestelmän ja unionin oikeusjärjestyksen välinen ristiriita voitaisiin välttää, jos välimiesoikeudet voisivat esittää unionin tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymyksiä (ks. alaviite 34).

62. Tämä järjestelmä toimii siksi toisin kuin tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla 12.12.2012 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) N:o 1215/2012 [40] käyttöön otettu keskinäisen luottamuksen järjestelmä, jossa velvollisuus noudattaa riita-asian aineelliseen kysymykseen sovellettavaa unionin oikeutta eurooppalaisen oikeusjärjestyksen perusteet mukaan lukien asetetaan tuomioistuimille, joiden käsiteltäväksi oikeusriidan aineellinen kysymys on saatettu (eli menettelyn alkuvaiheessa), eikä tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta vastaavalle tuomioistuimelle menettelyn loppuvaiheessa. [41]

63. Tarkastelen tältä pohjalta Ranskan lainsäädännössä asetettua kahta rajoitusta.

a) Oikeusjärjestyksen perusteiden rikkomisen törkeys tai ilmeisyys

64. Jos kansainvälisen välitystuomion valvonta suhteessa eurooppalaisen oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluviin normeihin (joissa on kyse vain unionin oikeusjärjestelmän erittäin rajallisesta normijoukosta) olisi rajoitettava SEUT 101 artiklan ilmeisiin tai törkeisiin rikkomisiin, valvonta olisi illusorista, koska sopimukset ja menettelytavat, jotka ovat omiaan rajoittamaan tai vääristämään kilpailua, ovat ”usein peitel[tyjä]”. [42] Tämä johtaisi useissa tapauksissa siihen, että yksityisten olisi mahdotonta (tai liian vaikeaa) käyttää unionin kilpailuoikeudessa niille myönnettyjä oikeuksia.

65. Kuten Hoechst ja Sanofi-Aventis myöntävät kirjallisten huomautustensa 21 kohdassa ja niiden oikeudellinen asiantuntija asiantuntijalausuntonsa 5 kohdassa, [43] tämä erittäin rajallinen valvonta johtaa siihen, että se koskee vain ”kaikkien ilmeisimpiä [SEUT 101 artiklan] rikkomisia, kuten sopimuksia hintojen vahvistamisesta tai markkinoiden jakamisesta”. Vaikutuksiin perustuvat rajoitukset jäisivät siksi täysin kumoamisvaltaa käyttävän tuomioistuimen valvonnan ulkopuolelle, koska niiden olemassaolon toteaminen edellyttää välitystuomion aineellisen kysymyksen minimaalista syvällisempää tutkimista, mitä Ranskan tuomioistuimilla ei ole oikeutta tehdä.

66. Vaikka SEUT 101 artiklan rikkomisten osalta on olemassa astevaihtelu [44] rikkomisten ilmeisyyden ja haitallisuuden perusteella, SEUT 101 artiklaan ei sisälly mitään, minkä perusteella voitaisiin katsoa, että jotkut näistä rajoituksista olisivat hyväksyttäviä. SEUT 101 artiklassa kielletään nimittäin nimenomaisesti yritysten väliset sopimukset, joiden ”*tarkoituksena on*” rajoittaa kilpailua tai joista ”*seuraa*”, että kilpailu rajoittuu. [45] Näin ollen SEUT 101 artiklaa joko rikotaan, jolloin kyseinen yritysten välinen sopimus on mitätön, tai SEUT 101 artiklaa ei rikota.

67. Se, onko oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvan normin rikkominen törkeää vai ei, on siksi vailla merkitystä. Missään järjestelmässä ei voida hyväksyä sen kaikkein perustavanlaatuisimpien ja sen oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvien normien rikkomista, eikä tämä riipu siitä, ovatko rikkomiset törkeitä tai ilmeisiä.

40 — EUVL L 351, s. 1.

41 — Ks. vastaavasti tuomion Renault (C-38/98, EU:C:2000:225) 33 kohta, jossa todettiin seuraavaa: ”Täytäntöönpanovaltion tuomioistuin ei voi kieltäytyä tunnustamasta toisessa sopimusvaltiossa annettua tuomiota pelkästään sillä perusteella, että sen käsityksen mukaan kansallista tai [unionin] oikeutta on tässä tuomiossa sovellettu virheellisesti, sillä muuten kyseenalaistettaisiin Brysselin yleissopimuksen tarkoitus. On päinvastoin katsottava, että tällaisissa tilanteissa yksityisille tarjotaan riittävät takeet kussakin sopimusvaltiossa käytössä olevalla muutoksenhakujärjestelmällä, jota on täydennetty [SEUT 267] artiklassa määrätyllä ennakkoratkaisupyyntömenettelyllä.” Tämän jälkeen kyseisen tuomion 34 kohdassa todettiin, että ”kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa kyseessä olevan kaltainen mahdollinen oikeudellinen virhe ei ole sellainen, että kyseessä olisi täytäntöönpanovaltion oikeusjärjestyksen olennaisen tärkeän oikeussäännön ilmeinen rikkominen”.

42 — Tuomio Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, 27 kohta).

43 — Professori Laurence Idot myöntää väitteestään seuraavan sen, että ”paitsi jos kyse on poikkeuksellisesta tapauksesta, jossa tuomiolla pannaan täytäntöön esimerkiksi kartelli, valtiollinen tuomioistuin ei tuomiosta nostetun kanteen yhteydessä voisi enää käsitellä kilpailuoikeuteen liittyvää aineellista kysymystä, jos se on esitetty välimiesoikeudessa ja jos sitä on käsitelty siinä”.

44 — Ks. tuomio CB v. komissio (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, 48–52 kohta).

45 — Kursivointi tässä.

b) Kansainvälisen välitystuomion valvominen oikeusjärjestyksen perusteiden rikkomisen osalta on mahdotonta silloin, kun kysymys on nostettu esille välimiesoikeudessa ja sitä on käsitelty siinä, koska valvonta merkitsisi kyseisen tuomion aineellisen kysymyksen käsittelemistä uudelleen

68. Tuomion Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269) 36 kohdassa todettiin, että SEUT 101 artikla (aiemmin EU 81 artikla) oli ”perustavanlaatuinen määräys, joka on välttämätön [unionille] annettujen tehtävien täyttämiseksi ja erityisesti sisämarkkinoiden toimivuuden varmistamiseksi”. [46]

69. Lisäksi unionin tuomioistuin katsoi tuomion Gazprom (C-536/13, EU:C:2015:316) 37 kohdassa, ettei keskinäisen luottamuksen periaate sido välimiesoikeuksia. [47] Tämä merkitsee sitä, että jäsenvaltioiden tuomioistuimet eivät ole velvollisia noudattamaan unionin oikeutta koskeviin kysymyksiin annettuja vastauksia, joita välimiesoikeudet, jotka eivät ole SEUT 267 artiklassa tarkoitetulla tavalla jäsenvaltioiden tuomioistuimia, ovat antaneet.

70. Koska SEUT 101 artikla on unionin oikeusjärjestyksen kannalta näin perustavanlaatuinen määräys, se, että asianosaiset ovat nostaneet välimiesoikeudessa esille kysymyksen kansainvälisen välitystuomion yhteensoveltumattomuudesta kyseisen määräyksen kanssa ja että tätä kysymystä on käsitelty välimiesoikeudessa, ei voi olla ratkaisevaa, koska asianosaisten toiminta välimiesmenettelyssä voi vaarantaa tämän artiklan tehokkaan vaikutuksen. Välimiesoikeus ei nimittäin lähtökohtaisesti [48] voi esittää unionin tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymystä, eikä sen tehtävänä ole välttämättä tulkita ja soveltaa unionin oikeutta.

71. Tämän vuoksi jäsenvaltion tuomioistuimen mahdollisuutta valvoa kansainvälisten välitystuomioiden ristiriitaa eurooppalaisen oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvien normien kanssa ei voida sitoa siihen, onko tämä kysymys otettu esille välimiesmenettelyssä ja onko sitä käsitelty siinä, eikä sitä voida rajoittaa kansallisella lainsäädännöllä, jolla kielletään kyseisen välitystuomion aineellisen kysymyksen käsitteleminen uudelleen.

72. Potentiaalisesti kilpailua rajoittavien sopimusten yksi tai useampi sopimuspuoli ei toisin sanoen voi välimiesmenettelyyn turvautumalla välttää sitä, että sopimusten yhteensopivuutta SEUT 101 ja SEUT 102 artiklan kanssa valvotaan.

2. Edellytetäänkö SEUT 101 artiklan 1 kohdassa sellaisen pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen kansainvälisen välitystuomion kumoamista, jolla pannaan täytäntöön patenttia koskeva käyttölupasopimus, jonka mukaan juoksevia lupamaksuja on maksettava koko sen voimassaolon ajan

46 — Tässä toteamuksessa tukeuduttiin EY 3 artiklan g alakohtaan, (joka on nykyisin SEUT 3 artiklan 1 kohdan b alakohta). Selitin ratkaisuehdotukseni Gazprom (C-536/13, EU:C:2014:2414) 182 kohdassa seuraavaa: ”En – – yhdy sellaiseen tuomion Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, 36 kohta) – – tulkintaan, jonka mukaan pelkästään se, että tietty ala kuuluu siihen – yksinomaiseen tai jaettuun – toimivaltaan, jota unionilla on SEUT 3 ja SEUT 4 artiklan mukaisesti, riittää nostamaan unionin oikeuden säännöksen tai määräyksen oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvan säännöksen tai määräyksen tasolle. Jos näin olisi, koko unionin oikeus Euroopan unionin perusoikeuskirjasta painelaitteita koskevaan direktiiviin kuuluisi – – oikeusjärjestyksen perusteisiin.” Lainaten tuomion Kadi ja Al Barakaat International Foundation v. neuvosto ja komissio (C-402/05 P ja C-415/05 P, EU:C:2008:461) 304 kohtaa selitin saman ratkaisuehdotuksen 177 kohdassa, että eurooppalaisen oikeusjärjestyksen perusteiden käsite saattoi käsittää vain ”periaatte[et], jotka kuuluvat [unionin] oikeusjärjestyksen perusteisiin”, ”joiden *loukkaamista – – ei voi[da] sietää*, koska vapaa ja demokraattinen oikeusvaltio ei voi hyväksyä tällaista loukkaamista”. Kyse on siten säännöistä, joiden on oltava ”kyseisen oikeusjärjestyksen kannalta niin *perustavanlaatui[sia]* ja pakottavia – –, ettei [niihin] voida tehdä mitään poikkeusta kyseessä olevan asian kontekstissa” (ks. ratkaisuehdotukseni Bogendorff von Wolffersdorff, C-438/14, EU:C:2016:11, 100 kohta). SEUT 101 artikla ja SEUT 102 artikla ovat tässä mielessä sellaisia perustavanlaatuisia ja keskeisiä säännöksiä sisämarkkinoiden toiminnan kannalta, joita ilman unionin ei toimisi ja joiden rikkomista, oli se törkeää tai ilmeistä vai ei, ei unionin oikeusjärjestyksen näkökulmasta voida hyväksyä.

47 — Ks. vastaavasti ratkaisuehdotukseni Gazprom (C-536/13, EU:C:2014:2414) 154 kohta.

48 — Ks. tuomio Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta (C-377/13, EU:C:2014:1754) ja määräys Merck Canada (C-555/13, EU:C:2014:92). Ainoa välimies ei käsiteltävässä asiassa ole tässä oikeuskäytännössä tarkoitetulla tavalla ”jonkun jäsenvaltion tuomioistuin”, koska sen toimivalta ei ole pakottava, vaan se seuraa pääasiassa kyseessä oleviin välitystuomioihin johtaneen käyttölupasopimuksen sopimuspuolten vapaasti tekemästä valinnasta.

myös silloin, kun kyseisen teknologian kattava patentti (käsiteltävässä asiassa patentti EP 177) mitätöidään taannehtivin vaikutuksin, tai silloin, kun patenttia ei ole loukattu asianomaisen teknologian hyödyntämisellä (käsiteltävässä asiassa patentteja US 522 ja US 140)?

a) Alustavat huomautukset

73. Kolmannen osatuomion tarkastelusta ja ainoan välimiehen käyttölupasopimuksesta tekemästä tulkinnasta ilmenee, että Genentechin velvollisuudelle maksaa Hoechstille ja Sanofi-Aventisille juoksevia lupamaksuja, jotka laskettiin sen indusoijateknologiaa hyödyntäen tuottamien lääkkeiden perusteella, ei ole asetettu ehdoksi sitä, että tämä teknologia on suojattu patentilla tai säilyi patentilla suojattuna.[49]

74. Kolmannen osatuomion mukaan pelkästään se, että kyseistä teknologiaa hyödynnettiin käyttölupasopimuksen voimassaolon aikana, riitti juoksevien lupamaksujen maksuvelvollisuuden syntymiseen.[50]

75. Unionin tuomioistuimen tehtävänä ei tässä yhteydessä ole käsitellä uudelleen tai kyseenalaistaa ainoan välimiehen toteamia tosiseikkoja tai välimiehen käyttölupasopimuksesta Saksan lainsäädännön mukaisesti tekemää tulkintaa, jonka mukaan tässä käyttölupasopimuksessa edellytettiin lupamaksujen maksamista, vaikka yksi tai useampi patentti olisi mitätöity tai vaikka yhtä tai useampaa patenttia ei olisi loukattu.

76. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin esittää unionin tuomioistuimelle ainoastaan SEUT 101 artiklan tulkintaa koskevan kysymyksen, ja tämän vuoksi Genentechin viittaukset tuomioon Huawei Technologies (C-170/13, EU:C:2014:2391) ja minun kyseisessä asiassa antamani ratkaisuehdotuksen[51] tiettyihin, vain SEUT 102 artiklan tulkintaa koskeviin osuuksiin, ovat turhia.

b) Asianosaisten lausumat

77. Genentechin mukaan kolmannessa osatuomiossa asetettu velvollisuus maksaa juoksevia lupamaksuja silloin, kun patentti on mitätöity tai kun käyttölupasopimuksen kohteena olevaa patenttia ei ole loukattu, paitsi vaikuttaa merkittävästi jäsenvaltioiden väliseen kauppaan myös merkitsee kilpailun rajoittamista sekä tarkoituksen että vaikutuksen perusteella.

78. Kun kyse on vaikutuksista jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, Genentech toteaa, että komissio antoi ihmisille ja eläimille tarkoitettuja lääkkeitä koskevista yhteisön luvananto- ja valvontamenettelyistä sekä Euroopan lääkearviointiviraston perustamisesta 22.7.1993 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2309/93[52] nojalla 2.6.1998 MabTheran® markkinoille saattamiseen luvan, joka salli sen kaupan pitämisen koko unionin alueella. Genentechin mukaan se valmisti asian kannalta merkityksellisenä ajanjaksona (1998–2008) ”rituximabia” pitääkseen tuotteitaan kaupan eri jäsenvaltioissa, pääasiassa Saksan liittotasavallassa, Espanjan kuningaskunnassa, Ranskan tasavallassa,

49 — Unionin tuomioistuimen kirjallisiin kysymyksiin antamissaan vastauksissa Genentech, Hoechst ja Sanofi-Aventis, Ranskan hallitus ja komissio katsoivat, että kolmas osatuomio ei koske patenttia EP 177. Komissio katsoo, että kahden amerikkalaisen patentin (patentit US 522 ja US 140) merkitys kolmannen osatuomion kannalta ei ole paljoakaan suurempi. Se katsoo, että käyttölupasopimukseen sovellettavan lainsäädännön eli Saksan lainsäädännön mukaan käyttölupasopimuksen kohteena olevan patentin lakkauttamisella tai mitätöimisellä ei ole vaikutusta velvollisuuteen maksaa lupamaksuja. Se lisäsi, että Saksan lainsäädännössä sallitaan käyttölupasopimuksen tekeminen teknologiasta, jota ei ole patentoitu tai jota ei voida patentoida. Hoechst ja Sanofi-Aventis korostavat kolmannesta osatuomiosta ilmenevän selvästi, että ainoa välimies määräsi Genentechin maksamaan lupamaksut Sanofille perustaen määräyksensä yksinomaan siihen, että Genentech käytti käyttölupasopimukseen kohteena ollutta indusoijaa Rituxanin® valmistamiseen Yhdysvalloissa.

50 — On riidatonta, että amerikkalaisten tuomioistuinten mukaan patentteja US 522 ja US 140 ei ole loukattu. Ainoa välimies totesi lisäksi kolmannen osatuomion 322–330 kohdassa, että indusoijaa oli käytetty Rituxanin® valmistuksessa 15.12.1998 ja 27.10.2008 välisenä aikana. Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 16 kohta.

51 — Ratkaisuehdotus C-170/13, EU:C:2014:2391.

52 — EUVL L 214, s. 1.

Italian tasavallassa ja Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneessä kuningaskunnassa. Se huomauttaa, että ainoan välimiehen määräämät lupamaksut on laskettu lopputuotteiden maailmanlaajuisen nettomyynnin perusteella vuosina 1998–2008 ja että kun huomioon otetaan merkittävät myyntimäärät unionissa asian kannalta merkityksellisenä ajanjaksona, ainoan välimiehen määräämästä maksusta johtuva kilpailunrajoitus vaikuttaa suoraan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

79. Genentech selvittää myös, että se on joutunut kilpailullisesti epäsuotuisaan asemaan markkinoilla sen vuoksi, että se on velvoitettu maksamaan sellaisen teknologian hyödyntämisestä, jota muut kilpailijat saattoivat käyttää vapaasti ja ilmaiseksi.

80. Genentechin mukaan Hoechst ja Sanofi-Aventis ovat saaneet korvausta ja etua perusteettomasti, kun ne ovat perineet [53] juoksevia lupamaksuja tieteellisistä keksinnöistä ja teknologiasta, joita ne eivät ole mitenkään edistäneet. Se katsoo, että Hoechstille ja Sanofi-Aventisille on pääasiassa kyseessä olevilla kansainvälisillä välitystuomioilla annettu lupa ”verottaa” kilpailijoitaan ja asettaa lääketeollisuuden yleisesti ja erityisesti Genentechin ja sen tytäryhtiöiden, jotka harjoittavat liiketoimintaa sekä Euroopassa että muualla maailmassa, kannettavaksi taloudellinen taakka unionin kilpailuoikeuden vastaisesti.

81. Genentech toteaa varsinaisen kilpailun osalta, että Sanofi-Aventis on reseptilääkkeiden myynnistä saatavat tulot huomioon ottaen toiseksi suurin lääketeollisuuskonserni Euroopassa ja että Sanofi-Aventis harjoittaa tutkimus- ja kehitystyötä sekä lääkkeiden valmistamista useilla lääkehoidon aloilla. Se lisää, että Sanofi-Aventis on tutkimustyöhön suuntautuneen lääketeollisuuden alalla yksi Rochen (joka nykyisin omistaa Genentechin kokonaisuudessaan) pääkilpailijoista.

82. Hoechst ja Sanofi-Aventis katsovat sitä vastoin, että Genentechin riitauttamilla välitystuomioilla on vain hyvin rajallinen yhteys unioniin.

83. Ne katsovat myös, että perustana lupamaksuille, joita Genentechin on maksettava, ei ole mikään eurooppalainen patentti ja että riidanalaisilla kansainvälisillä välitystuomioilla ei ole ollut mitään vaikutusta Genentechin myynteihin. Ne lisäävät myös, että ainoa välimies on ratkaissut vain kysymyksen siitä, oliko Genentech velvollinen maksamaan sopimuksen perusteella käyttölupasopimuksessa määrätyt lupamaksut, ja että lupamaksut, jotka lopullisessa välitystuomiossa on määrätty maksettavaksi Hoechstille ja Sanofi-Aventisille, on laskettu käyttäen perusteena Rituxanin® maailmanlaajuista myyntiä, josta vain 17 prosenttia kertyi unionista ja joka vuosina 1998–2008 oli noin 18 miljoonaa euroa.

53 — Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin määräsi 3.10.2013 antamallaan määräyksellä kolmannen osatuomion, lopullisen tuomion ja lisäyksen osalta täytäntöönpanosta. Siinä julistetut päätökset on pantu tämän jälkeen täytäntöön.

c) Arviointi

84. Kun kyse on vaikutuksista jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, yhdyn komission unionin tuomioistuimen kirjallisiin kysymyksiin antamiin vastauksiin sisältyviin huomautuksiin, joiden mukaan ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on kyseisten markkinoiden erityispiirteet huomioon ottaen tarkistaa, onko riittävän todennäköistä, että velvollisuudella maksaa lupamaksuja lopullisen välitystuomion ja käyttölupasopimuksen perusteella olisi tosiasiallisesti tai mahdollisesti suoraa tai epäsuoraa vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja että tämä vaikutus ei ole olematon. [54]

85. Kun kyse on kilpailun rajoittamisesta, tässä yhteydessä ei ole tarpeen pohtia sitä, onko Genentech saatettu ainoan välimiehen käyttölupasopimuksesta tekemällä tulkinnalla kilpailullisesti epäsuotuisaan asemaan tai olisiko tämä yritys jättänyt tekemättä tällaisen sopimuksen siitä vetäytymisestä saatavan (kiistattoman) hyödyn vuoksi. [55] SEUT 101 artiklan tavoitteena ei ole säännellä yritysten välisiä kaupallisia suhteita yleisesti, vaan siinä kielletään ainoastaan tietyn tyyppiset yritysten väliset sopimukset, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua sisämarkkinoilla tai joista seuraa, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy sisämarkkinoilla.

86. Tuomiossa Ottung (320/87, EU:C:1989:195) on jo tutkittu kilpailuoikeuden näkökulmasta sopimusvelvoitetta, jonka mukaan patentoitua keksintöä koskevan käyttöluvan saaja oli velvollinen maksamaan lupamaksuja ilman ajallista rajoitusta ja siten myös patentin lakkaamisen jälkeen.

87. Kyseisen tuomion 11 ja 12 kohdassa todettiin seuraavaa:

”Ei voida sulkea pois sitä, että käyttölupasopimuksen ehdon, jossa velvollisuus maksaa lupamaksu asetetaan, perustana voisi olla jokin *muukin kuin patentti*. Tällainen ehto voi nimittäin johtua käyttölupasopimuksella luovutettaville hyödyntämismahdollisuuksille annettavan arvon *kaupallisesta arvioinnista*. – –

Jos velvollisuuteen maksaa lupamaksuja on sitouduttu määrittelemättömäksi ajaksi ja jos sen väitetään siksi sitovan velallista kyseessä olevan patentin voimassaolon lakkaamisen jälkeenkin, on syytä pohtia, voiko velvollisuudessa jatkaa lupamaksujen maksamista olla kyse [SEUT 101] artiklan 1 kohdassa tarkoitetusta kilpailun rajoittamisesta, kun otetaan huomioon käyttölupasopimuksen taloudellinen ja oikeudellinen asiayhteys.” [56]

54 — Komission mukaan eräiden seikkojen perusteella on mahdollista olettaa, että velvollisuudella maksaa lupamaksuja voisi olla tällainen vaikutus. ”Ensinnäkin käyttölupasopimuksen maantieteellinen ulottuvuus on maailmanlaajuinen, ja se kattaa siten koko Euroopan unionin – –. Toiseksi käyttölupasopimus koskee teknologiaa, jota [ainoan] välimiehen näkemyksen mukaan on hyödynnetty valmistettaessa rituximabia, joka on unionissa kaupan pidettävän MabThera® -lääkkeen vaikuttava aine. Kolmanneksi MabTheralle® on annettu markkinoille saattamista koskeva lupa – – [asetuksen (ETY)] N:o 2309/93 3 artiklan mukaisesti – –. Neljänneksi vaikuttaa siltä, että Genentech on pitänyt MabTheraa® kaupan ainakin Saksassa, Ranskassa ja Italiassa. Viidenneksi vaikuttaa siltä, että Sanofi ja [nykyisin Roche-konserniin kuuluva] Genentech ovat merkittäviä kilpailijoita lääketutkimuksen alalla ja potentiaalisia kilpailijoita erityisesti Rituxanin® (ja MabTheran®) käyttöalalla. Kuudenneksi velvollisuus maksaa lupamaksuja voi nostaa Genentechille aiheutuvia valmistuskustannuksia ja johtaa siihen, että kilpailu heikkenee olemassa olevien tuotteiden ja teknologioiden markkinoilla, erityisesti MabTheran® käyttöalalla. Seitsemänneksi vaikuttaa siltä, että Rituxanista® ja MabTherasta® on saatu yli miljardin euron suuruinen liikevaihto, minkä perusteella niitä voidaan pitää ‘blockbuster’ -lääkkeinä.”

55 — Hoechst ja Sanofi-Aventis ovat unionin tuomioistuimen esittämiin kirjallisiin kysymyksiin antamissaan vastauksissa huomauttaneet seuraavaa: ”Pelkästään se, että käyttölupasopimuksen mukaisesti suoritettavien sopimusperusteisten lupamaksujen maksaminen voisi mahdollisesti olla käyttöluvan saajalle – eli käsiteltävässä asiassa Genentechille – taloudellinen taakka, ei riitä niiden kilpailunrajoitukseksi luonnehtimiseksi. Tällainen taakka kuvaa yksinkertaisesti käyttölupasopimuksen kaupallista luonnetta. Käyttölupasopimuksen ovat kaikista asiaan liittyvistä seikoista tietoisina tehneet kaksi yhtä vahvaa ja asioista perillä olevaa yritystä, ja käyttölupasopimus voi minkä tahansa kauppasopimuksen tavoin osoittautua kaupallisesti vähemmän edulliseksi kuin toinen sopimuspuolista alun perin oletti.”

56 — Kursivointi tässä.

88. Saman tuomion mukaan kyseisellä velvollisuudella voidaan rikkoa SEUT 101 artiklan 1 kohtaa joko silloin, kun siinä ei anneta käyttöluvan saajalle oikeutta irtisanoa sopimus kohtuullisessa irtisanomisajassa, tai silloin, kun sillä pyritään rajoittamaan käyttöluvan saajan toimintavapautta irtisanomisen jälkeen. [57]

89. Vaikka on totta, että tässä tuomiossa oli kyse hieman erilaisista taloudellisista ja oikeudellisista tosiseikoista kuin pääasiassa, [58] katson, että tätä oikeuskäytäntöä voidaan soveltaa analogisesti nyt käsiteltävään asiaan.

90. Kolmannessa osatuomiossa vahvistetaan se, että Genentechin velvollisuus maksaa lupamaksuja ei johtunut voimassa olevilla patenteilla suojatun teknologian hyödyntämisestä vaan pelkästään kyseessä olevasta käyttölupasopimuksesta. [59] Ainoan välimiehen käyttölupasopimuksesta Saksan lainsäädännön perusteella tekemästä tulkinnasta ilmenee selvästi, että kyseisen sopimuksen kaupallinen tarkoitus oli se, että Genentechille annettiin lupa hyödyntää kyseessä olevaa indusoijaa siten, että patentteja koskevat oikeudenkäyntiasiat vältettiin. Koska toisin kuin muut indusoijan hyödyntäjät, jotka eivät olleet tehneet tällaista käyttölupasopimusta Hoechstin ja Sanofi-Aventisin kanssa, Genentech on tosiasiassa saanut tästä ”tilapäisestä aselevosta” [60] hyötyä käyttölupasopimuksen voimassaolon aikana, indusoijan hyödyntämisestä maksettavia maksuja, joita Genentech on tämän sopimuksen perusteella velvollinen maksamaan, ei ollut maksettava takaisin, vaikka kyseessä olevia patentteja ei olisi loukattu tai vaikka ne olisi mitätöity.

91. Velvollisuudesta maksaa lupamaksuja oli lisäksi määrätty vain tämän käyttölupasopimuksen voimassaoloajaksi, ja Genentech saattoi vapaasti irtisanoa sopimuksen hyvin lyhyttä kahden kuukauden irtisanomisaikaa noudattaen. [61] Genentech oli siten käyttölupasopimuksen irtisanomisesta lähtien täysin samassa tilanteessa kuin kaikki muut kyseisen indusoijan hyödyntäjät. [62]

92. Katson myös, että Genentechin toimintavapautta irtisanomisen jälkeisenä aikana ei rajoiteta millään tavalla ja että sitä ei sido ehto, jolla sitä kiellettäisiin riitauttamasta kyseessä olevien patenttien voimassaoloa tai sitä, onko niitä loukattu. Se on sitä paitsi käyttölupasopimuksen irtisanomisen jälkeen nostanut patenttien mitättömiksi toteamista koskevan kanteen United States District Court for the Northern District of Californiassa (Yhdysvaltojen Pohjois-Kalifornian alueen tuomioistuin).

57 — Ks. tuomio Ottung (320/87, EU:C:1989:195, 13 kohta). Genentech katsoo, että [SEUT 101] artiklan soveltamisesta 2.12.1975 tehdyssä päätöksessä (IV/26.949 – AOIP/Beyrard) (EYVL, L 6, s. 8) komissio totesi ”kyseen olevan kilpailun rajoittamisesta silloin, kun patenttia koskevan käyttölupasopimuksen ehdoissa ‘määrätään käyttölupamaksujen maksamisesta käyttöluvan antajalle, vaikka antajan patentteja ei ole hyödynnetty’. Komission mukaan – – tällainen käyttölupasopimuksen ehto ‘on yhteensopimaton myös [SEUT 101] artiklan 1 kohdan kanssa samalla tavalla kuin velvollisuus maksaa lupamaksuja *patentin lakkaamisen jälkeen*” (kursivointi tässä). Genentechin huomautukset koskevat sopimusehtoa, jolla käyttöluvan saaja velvoitetaan maksamaan lupamaksuja silloin, kun se valmistaa sopimuksessa tarkoitettuja tuotteita hyödyntämättä käyttöluvan antajan patentteja. Komissio katsoi tässä päätöksessä, että ehdolla rajoitettiin kilpailua, koska siinä edellytettiin lupamaksujen maksamista käyttöluvan antajalle, vaikka antajan patentteja ei hyödynnetty. Se katsoi tässä yhteydessä, että kyseinen ehto samoin kuin muut ehdot, joissa edellytettiin velvollisuutta maksaa lupamaksuja patentin lakkaamisen jälkeen, ei ollut yhteensopivat SEUT 101 artiklan 1 kohdan kanssa. On syytä panna merkille, että – samoin kuin tuomion Ottung (320/87, EU:C:1989:195) 13 kohdassa todettiin – komissio korosti, että ”velvollisuus maksaa lupamaksuja patentin lakkaamien jälkeen – – merkitsee – – [SEUT 101] artiklan rikkomista, *koska sopimuksessa ei annettu käyttöluvan saajalle oikeutta päättää sopimusta*” (kursivointi tässä).

58 — Käsiteltävässä asiassa on kyse tapauksesta, jossa patentti on mitätöity tai patentteja ei ole loukattu, kun tuomioon Ottung (320/87, EU:C:1989:195) johtaneessa asiassa taas oli kyse patentin lakkaamisesta.

59 — Hoechstin ja Sanofi-Aventisin mukaan useiden jäsenvaltioiden kansallisessa lainsäädännössä säädetään, että jos patentti mitätöidään, käyttöluvan saajalla on oikeus lakata maksamasta lupamaksuja jatkossa, mutta käyttöluvan saaja ei sitä vastoin voi vaatia jo maksettujen lupamaksujen maksamista takaisin.

60 — Ks. kolmannen osatuomion 315 kohta.

61 — Tuomioon Ottung (320/87, EU:C:1989:195) johtaneessa asiassa oli määrätty kuuden kuukauden irtisanomisajasta, joka päättyi vuosittain lokakuun 1. päivänä.

62 — Kuten komissio huomautuksissaan toteaa, sitä vastoin ”velvollisuus jatkaa lupamaksujen maksamista vailla mahdollisuutta irtisanoa sopimus kohtuullisessa irtisanomisajassa nostaa käyttöluvan saajalle aiheutuvia valmistuskustannuksia ilman taloudellista perustetta, ja siitä seuraa, että kilpailua rajoitetaan olemassa olevien tuotteiden ja teknologioiden markkinoilla ja että teknologian kehittämiseen ja parantamiseen investoiminen tehdään käyttöluvan saajan näkökulmasta vähemmän houkuttelevaksi”.

93. Genentech katsoo tuomiosta Windsurfing International v. komissio (193/83, EU:C:1986:75) kuitenkin ilmenevän, että silloin, kun patenttia koskevan käyttöluvan saaja on velvollinen maksamaan lupamaksuja, jotka lasketaan patenttisuojan piiriin kuulumattoman tuotteen nettomyyntihinnan perusteella, on kyse SEUT 101 artiklan 1 kohdan rikkomisesta.

94. Mainitussa tuomiossa todettiin, että kokonaisen purjelaudan nettomyyntihintaan perustuva lupamaksujen laskemisjärjestelmä oli lähtökohtaisesti omiaan rajoittamaan kilpailua patenttisuojan piiriin kuulumattomien kellukkeiden alalla.[63] Kyseisen tuomion 65 kohdassa huomautettiin tältä osin, että kysyntää oli sekä erillisistä takiloista että erillisistä kellukkeista.

95. Mainittuun tuomioon johtaneessa asiassa patentinhaltija oli SEUT 101 artiklan 1 kohdan e alakohdan vastaisesti asettanut sopimuksen tekemisen edellytykseksi kyseisellä ehdolla sen, että sen sopimuspuoli hyväksyi lisäsuoritukset,[64] joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ollut yhteyttä sopimuksen kohteeseen. Pääasiassa ei kuitenkaan ole mitään viitteitä, joiden perusteella voitaisiin katsoa kolmannen osatuomion täytäntöönpanosta seuraavan, että Genentechille asetettaisiin velvoitteita, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ole yhteyttä käyttölupasopimuksen kohteeseen.

96. Ainoan välimiehen mukaan käyttölupasopimuksen kaupallinen tarkoitus oli patentteja koskevien oikeudenkäyntiasioiden välttäminen, ja lupamaksujen laskeminen ei siksi riippunut millään tavalla siitä, oliko lopputuote suojattu voimassa olevalla patentilla vai ei.

97. Katson näin ollen, että tapauksessa, jossa teknologiaa suojelevat patentit mitätöidään tai jossa niitä ei loukata, SEUT 101 artikla ei ole esteenä sellaisen käyttölupasopimuksen täytäntöönpanolle, joka mukaan käyttöluvan saaja on velvollinen maksamaan lupamaksuja pelkästään käyttöluvan kohteena oleviin patentteihin liittyvien oikeuksien käyttämisestä, jos tämän sopimuksen kaupallisena tarkoituksena on yhtäältä luvan antaminen käyttöluvan saajalle kyseessä olevan teknologian hyödyntämiseen patentteja koskevien oikeudenkäyntiasioiden välttämiseksi ja jos käyttöluvan saaja voi toisaalta irtisanoa käyttölupasopimuksen kohtuullisessa irtisanomisajassa. Näin on siis silloinkin, kun patentit on mitätöity tai kun niitä ei ole loukattu.

3. Teknologiansiirtosopimuksia koskevien poikkeusasetusten soveltaminen

98. Genentech, Hoechst, Sanofi-Aventis, Alankomaiden hallitus ja komissio ovat esittäneet huomautuksia SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta teknologiansiirtosopimusten ryhmiin 21.3.2014 annetun komission asetuksen (EU) N:o 316/2014[65] säännösten soveltamisesta.

99. Ranskan hallitus katsoo sitä vastoin, että koska esitetty kysymys koskee käyttölupasopimuksen täytäntöönpanoa 15.12.1998–27.10.2008 välisenä aikana, tämän ajanjakson osalta olisi sovellettava [SEUT 101 artiklan] 3 kohdan soveltamisesta teknologiansiirtosopimusten ryhmiin 31.1.1996 annettua komission asetusta (EY) N:o 240/96[66] ja asetusta N:o 772/2004.

100. Nähdäkseni käsiteltävässä asiassa ei ole syytä tutkia näiden kolmen niin kutsutun poikkeusasetuksen soveltamista.

63 — Ks. tuomio Windsurfing International v. komissio (193/83, EU:C:1986:75, 67 kohta).

64 — Käyttöoikeuden saajat velvoitettiin käyttölupasopimuksen kyseisellä ehdolla maksamaan lupamaksuja ainoastaan takilat kattavaa patenttia hyödyntäen valmistetuista purjelaudan takiloista sellaisen myyntihinnan perusteella, joka saatiin kokonaisesta, takiloista ja kellukkeista – joista viimeksi mainitut eivät kuuluneet patenttisuojan piiriin – muodostuvasta purjelaudasta.

65 — EUVL L 93, s. 17.

66 — EUVL L 31, s. 2.

101. Sen lisäksi, että unionin tuomioistuimella ei ole käytettävissään riittäviä tietoja tällaisen tarkastelun tekemiseksi, tarkastelu olisi myös turha, koska tuomion Ottung (320/87, EU:C:1989:195) mukaisesti katson, että SEUT 101 artiklan 1 ja 2 kohta eivät edellytä kolmannen osatuomion kumoamista. Totean, että näissä poikkeusasetuksissa SEUT 101 artiklan 3 kohtaa[67] sovelletaan sellaisten teknologiansiirtosopimusten ryhmiin, joissa on mukana vain kaksi yritystä, ja niihin liittyviin yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, *jotka kuuluvat SEUT 101 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan.*

102. Totean vielä ylimääräisenä huomautuksena, että Genentechin huomautukset, joiden mukaan sille kolmannen osatuomion mukaisesti kuuluva velvollisuus maksaa lupamaksuja MabTheran* kokonaismyynnin perusteella on asetuksen N:o 316/2014 4 artiklan 1 kohdan a ja d alakohdan mukainen vakavin kilpailunrajoitus, eivät voi menestyä.

103. Unionin tuomioistuimen käytettävissä olevasta asiakirja-aineistosta ei nimittäin ilmene, että käyttölupasopimuksen ja kolmannen osatuomion tarkoituksena olisi rajoittaa yhtäältä Genentechin mahdollisuuksia määrittää hintansa myytäessä tuotteita kolmansille[68] tai toisaalta sen mahdollisuuksia ”käyttää omia teknologiaoikeuksiaan” tai ”tehdä tutkimus- ja kehitystyötä”,[69] tai että niistä seuraisi tällaisia rajoituksia.

VI Ratkaisuehdotus

104. Ehdotan siis, että unionin tuomioistuin vastaa cour d’appel de Paris’n (Pariisin ylioikeus) esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

Tapauksessa, jossa teknologiaa suojelevat patentit mitätöidään tai jossa niitä ei loukata, SEUT 101 artikla ei edellytä sellaisen kansainvälisen välitystuomion kumoamista, jolla pannaan täytäntöön käyttölupasopimus, joka mukaan käyttöluvan saaja on velvollinen maksamaan lupamaksuja pelkästään käyttöluvan kohteena oleviin patentteihin liittyvien oikeuksien käyttämisestä, jos tämän sopimuksen kaupallisena tarkoituksena on luvan antaminen käyttöluvan saajalle kyseessä olevan teknologian hyödyntämiseen patentteja koskevien oikeudenkäyntiasioiden välttämiseksi, sillä edellytyksellä, että käyttöluvan saaja voi irtisanoa käyttölupasopimuksen kohtuullisessa irtisanomisajassa ja riitauttaa patenttien voimassaolon tai sen, onko niitä loukattu, sekä säilyttää toimintavapautensa irtisanomisen jälkeen.

67 — Kaikkien kolmen kyseessä olevan asetuksen oikeudellinen perusta on asetus N:o 19/65.

68 — Ks. asetuksen N:o 316/2014 4 artiklan 1 kohdan a alakohta. Ks. vastaavasti SEUT 101 artiklan 1 kohdan a alakohta.

69 — Ks. asetuksen N:o 316/2014 4 artiklan 1 kohdan d alakohta. Ks. vastaavasti SEUT 101 artiklan 1 kohdan b alakohta.